

Mreža za afirmaciju nevladinog sektora - MANS
Dalmatinska 188, 81000 Podgorica, Crna Gora
Tel/fax: +382.20.266.326; 266 327; +382.69.446. 094
mans@t-com.me, www.mans.co.me

REGULATORNA AGENCIJA ZA ENERGETIKU
PODGORICA

Crna Gora
REGULATORNA AGENCIJA ZA ENERGETIKU

Broj 18/1900-2
Podgorica, 23. 05. 2018 god.

**OPŠTE PRIMJEDBE NVO MANS
NA NACRT PLANA RAZVOJA PRENOSNE MREŽE CRNE GORE 2019-2028. GODINA, SA
PLANOM INVESTICIJA ZA 2019., 2020. I 2021. GODINU CRNOGORSKOG
ELEKTROPRENOSNOG SISTEMA AD PODGORICA**

- **Nacrt plana razvoja prenosne mreže Crne Gore 2019-2028. godina je nepotpun i u znatnoj mjeri proizvoljan dokument, jer razvoj prenosne mreže dobrim dijelom zasniva na izgradnji pojedinih objekata za proizvodnju električne energije, čija je realizacija neizvjesna**

U dokumentu se navodi da, shodno planu razvoja proizvodnih jedinica dostavljenom od nadležnog ministarstva, u periodu od 2021. godine do 2028. godine se očekuje gašenje Prvog bloka Termoelektrane u Pljevljima, kao i izgradnja Hidroelektrana na Morači (Zlatica, Milunovići, Raslovići i Andrijevo), Hidroelektrane Komarnica i Drugog bloka Termoelektrane u Pljevljima (225 MW).

Prednje ne korenspondira sa planovima Elektroprivrede Crne Gore, koja je početkom 2018. godine pokrenula izbor izvođača radova za ekološku sanaciju postojećeg Prvog bloka Termoelektrane u Pljevljima, dok je u zahtjevu za dobijanje integrisane dozvole za rad Prvog bloka Termoelektrane u Pljevljima najavila da će, nakon njene ekološke rekonstrukcije, on raditi do 2043. godine.

Pored toga, Elektroprivreda Crne Gore je krajem 2017. godine raskinula ugovor o izgradnji Drugog bloka Termoelektrane u Pljevljima sa izabranim ponuđačem, češkom kompanijom Škoda Praha, jer nije uspjela da pronađe finansijera za gradnju nove termoelektrane. S tim u vezi, nejasno je na osnovu čega se projektuje kao gotova stvar gašenje postojećeg Prvog bloka i izgradnja Drugog bloka Termoelektrane u Pljevljima.

Takođe, kada je riječ o izgradnji četiri hidroelektrane na rijeci Morača (Zlatica, Milunovići, Raslovići i Andrijevo), autori dokumenta nijesu ponudili informacije o izvjesnosti tog projekta. Ovo naročito što je 2010. godine identičan projekat izgradnje četiri hidroelektrane na Morači obustavljen, a u kasnijim godinama je iz Ministarstva ekonomije saopštavano da se razmatra projekat gradnje većeg broja manjih hidroelektrana na Morači, a ne gradnja četiri velike hidroelektrane.

Ovakav ad hoc pristup je neprihvatljiv i otvara pitanje realnosti ponuđenog razvoja prenosne mreže, a čak i sami autori navode da je potrebno ponovo ažurirati plan ulaska novih proizvodnih objekata u sistem, kao i njihov planirani kapacitet.

- **Prilikom analize korisnosti izgradnje pojedinih projekata, autori nijesu primijenili konzistentnu metodologiju, kao ni realne parametre, zbog čega su upitne projekcije dobrobiti od projekata**

Autori navode da su prilikom analize korisnosti od izgradnje projekata primijenili ENTSO-E CBA metodologiju, koja se u evropskoj praksi primjenjuje na regionalne projekte, ili interne projekte koji imaju uticaj na region. Međutim, autori su potpuno neopravdano primijenili ovu metodologiju za većinu projekata razvoja prenosne mreže u Crnoj Gori, iako nemaju regionalni karakter, a pri tome u potpunosti zanemarujući koliko je malo domaće tržište.

Pored toga, u utvrđivanju korisnosti od projekata autori potpuno neopravdano primjenjuju određene parametre koji uopšte nemaju uporišta u realnosti. Najdrastičniji primjer u tom smislu je projekat izgradnje TS 400/110 kV Lastva, 400 kV DV Lastva-Čevo i Čevo-Pljevlja, koji je dio šireg projekta podmorske interkonekcije Crne Gore i Italije, te sa njim povezani projekti izgradnje 400 kV DV Pljevlja 2-Višegrad i Pljevlja 2-Bajina Bašta.

S prednjim u vezi, autori polaze od pretpostavke da postoji jedna interkonektivna veza ka Srbiji/Bosni i Hercegovini i da se radi o jednom energetskom klasteru, dok u analizi podrazumijevaju opterećenje kabla od 1000 MW, iako sami priznaju da je trenutno opterećenje kabla ka Italiji od 600 MW, a da se drugi pol kabla očekuje tek nakon 2021. godine.

Na bazi tako nerealne projekcije opterećenja kabla od 1000 MW i spajanja tržišta, autori prognoziraju visoku dobrobit od 22 miliona u toku prvih nekoliko godina, a u toku većeg dijela svog ekonomskog trajanja interkonekcija obezbjeđuje ukupnu društvenu i ekonomsku dobrobit od 10 miliona eura. Ovakav pristup je potpuno neprihvatljiv, ne samo zato što se polazi od pretpostavke korišćenja kabla od 1000 MW, a on je postavljen od 600 MW, već i što je krajnje neizvjesno kada će biti postavljen drugi pol kabla, i da li će uopšte biti postavljen.

- **Zabrinjavajuće je što se razvoj prenosne mreže u narednom petogodišnjem periodu dominantno veže za izgradnju objekata proizvodnje električne energije ili turističke projekte, od kojih je većina privatnih investitora, dok je sa druge strane ukupno stanje prenosne mreže nezavidno i ona je dobrim dijelom zastarjela**

U dokumentu se ukazuje na dio problema koji postoji u prenosnoj mreži. Tako se navodi da najveći dio mreže čine 110 kV dalekovodi, koji su ujedno i najopterećeniji, bez obzira na doba dana ili godine. Dalje se naglašava da je potrebno smanjiti gubitke u prenosnoj mreži, koji naročito dolaze do izražaja pri angažovanju Hidroelektrane Perućica preko 200 MW, dok su visoki gubici takođe uzrokovani slabim opterećenjem 400 i 220 kV prenosne mreže. Problem je i pouzdanije napajanje primorskog dijela Crne Gore, naročito Herceg Novog i Ulcinja, koji su spojeni samo sa jednim, a ne dva voda, na prenosnu mrežu, zbog čega je situacija kritična naročito ljeti. Kritično mjesto snabdijevanja primorja je i Budva, a generalno se navodi da su svi dalekovodi 110 kV na primorju stari i potrebno ih je mijenjati.

S prednjim u vezi, u periodu od 2018-2022. godina Crnogorski elektroprenosni sistem projektuje investicije od oko 112 miliona eura, od čega će 79,8 miliona eura, ili 70 odsto biti investirano u razvoj prenosne mreže, koja je dominantno potrebna za realizaciju niza privatnih projekata. Tako je za nekoliko projekata povezanih za podmorsku interkonekciju Italije i Crne Gore planirano 37,8 miliona eura, a sa ciljem da se omogući bezbjedan i nesmetan tranzit električne energije sa Balkana prema Italiji. Nadalje je za razvoj prenosne mreže za priključenje privatnog turističkog naselja Luštica projektovano 21,9 miliona eura, iako autori nigdje ne navode njegove posebne opštedruštvene koristi. Takođe, za izgradnju trafostanice Brezna je opredijeljeno oko 6 miliona eura,

koja treba da omogući dvostrano napajanje Žabljaka, ali dominantno priključenje na mrežu Vjetroelektrana Krnovo, kojima gazduje privatni investitor, te novoplaniranih malih ili većih hidroelektrana u tom području. Slična je situacija i sa planovima za izgradnju dalekovoda Virpazar-Ulcinj, koji treba da omogući stabilniji rad buduće Vjetroelektrane Možura, koju takođe gradi privatni investitor, zatim izgradnjom dalekovoda Vilusi-Herceg Novi, koji treba da rastereti mrežu na području Herceg Novog i Tivta, ali je potreban i zbog projektovanih novih malih hidroelektrana. Konačno, isto je i sa trafostanicom na Žabljaku, što je projekat koji treba da omogući priključenje novih kompleksa turističkih centara.

Nedopustivo je da se razvoj prenosne mreže projektuje shodno prioritnim privatnim projektima, umjesto da to bude prema stvarnoj potrebi stanja prenosne mreže. Takođe, neprihvatljivo je da se nijednom riječju autori ne osvrću na to koliko će tako veliki roj investicija uticati na cijenu energije koju će plaćati krajnji potrošači.

- **Upitna je prognoza potrošnje energije do 2028. godine, koja je prikazana u dokumentu**

Autori navode da je ukupna potrošnja električne energije u značajnoj mjeri određena potrošnjom tri postojeća direktna potrošača: Kombinat aluminijuma Podgorica, Željezaron Nikšić i elektrovučnim postrojenjima. S tim u vezi, nejasno je zašto autori za Kombinat aluminijuma Podgorica projektuju potrošnju od 84 MW, iako prethodno konstatuju da je ona svih prethodnih godina na nivou 63 MW.

Takođe je nejasno zbog čega autori procjenjuju da će buduća realna potrošnja turističkog naselja Luštica Bay biti približno jednaka potrošnji kompleksa Porto Montenegro (ljetnji vrh manji od 5 MW), ali uprkos tome kao parametar za priključenje te lokacije u njenoj prvoj fazi uzimaju potrošnju od 30 MW, a u narednoj 40 MW. A onda na bazi tako nerealnih parametara ocjenjuju društvenoekonomsku korist projekta.

- **Projekcije o stvarnim potrebama systemske rezerve u Elektroprenosnom sistemu Crne Gore su proizvoljne i sa ciljem da se samo zadovolji zakonska forma**

Autori dokumenta navode da je za 2017. godinu potrebna rezerva u primarnoj regulaciji 3 MW, a u sekundarnoj 25 MW. Dalje se ukazuje da će operator prenosne mreže narednih godina biti u obavezi da poveća zakupljene proizvodne kapacitete koji učestvuju u sistemskoj rezervi, a to znači značajno povećanje troškova (povećanja tarifa), zbog čega je važno optimalno procijeniti potreban i dovoljan broj rezerve u sistemu.

Uprkos takvom navođenju, u dokumentu se daju nejasni podaci o budućim projekcijama uvećanja proizvodnje električne energije i rezervama koje se moraju obezbijediti, a indikativno je da se čak pominje da je rad Drugog bloka Termoelektrane u Pljevljima planiran za 2020. godinu, pa se stiče utisak da su neprecizne i proizvoljne projekcije date samo u cilju zadovoljenja puke zakonske forme.

ISTRAŽIVAČKI CENTAR MANS
Koordinator Ines Mrdović

Podgorica, 23. maj 2018. godine